

07 aug Projectonderwijs en starheid van uniform denken

In 1957 verscheen van de hand van M. Vastenhouw de 3^e druk van *Projectonderwijs* bij J.B. Wolters. Het beoogt korte perioden van projectonderwijs in een programma met gebruikelijke lessen in het basisonderwijs. In 1933 heeft P. Post hiervoor in Bandung de basis gelegd in navolging van grote onderwijsvernieuwingen in het begin van de 20^e eeuw (door Montessori en Boeke en te Dalton en Calais). Vastenhouw was er in Bandung sinds 1937 nauw bij betrokken. Het initiatief om projectonderwijs in te voeren groeide uit tot een beweging met 800 onderwijsgeevenden. De 2^e WO en de onafhankelijkheid van Indonesië betekende een verhuizing van het initiatief. Het boek *Projectonderwijs* (85 pagina's) is daarvan een uitdrukking.

Vastenhouw merkt in het voorwoord bij de 2^e druk op dat ... *velen terugschrikken voor het overschakelen naar nieuwe onderwijsvormen, omdat ze bevreesd zijn voor mislukkingen. Maar deze vrees is ongegrond schrijft hij ... De oude en vertrouwde manier van werken wordt niet losgelaten, doch slechts kort onderbroken door een korte periode van experimenteren met iets nieuws.*

Interessant zijn de psychologische opmerkingen vooraf. Het begint met de elementenpsychologie van Herbart (1776 - 1841). Deze theorie gaat uit van een tabula rasa. De aanname is dat de geest van een kind een onbeschreven blad is, dat element voor element kan worden beschreven; als bij een periodiek systeem. Dat verklaart de naam. De beweging was een stellingname tegenover de vermogenspsychologie die in die tijd gangbaar was. Herbart, een leerling van Kant, kreeg met de steun van de Verlichting in de rug veel aanhang voor zijn theorie. Nu schrijft Vastenhouw *is duidelijk hoe zeer deze psychologie heeft bijgedragen tot één der grootste fouten van ons onderwijs: het intellectualisme, d.i. het al te zeer aandacht besteden aan de verstandelijke ontwikkeling ten koste van bijvoorbeeld de karaktervorming.* Nadruk op de training van weten en niet op die van denken.

50 jaar later kunnen we vaststellen dat het intellectualisme in het beroepsonderwijs verder is opgerukt. Het algemeen vormend onderwijs heeft door de verlenging van de leerplicht en door het uitstel van beroepskeuze terrein gewonnen. Nu is algemene vorming niet hetzelfde als elementenpsychologie. Wel is het zo dat het algemeen vormend onderwijs zich met grote voorkeur bedient van disciplinaire vakken.

1) Disciplines dagen de intelligentere leerlingen 'als vanzelf' uit tot denken.

2) De minder intelligente leerlingen zijn al blij dat ze feiten en relaties uit het hoofd kunnen leren.

3) En de nog minder cognitief begaafden lukt het zelfs niet om feiten en relaties te onthouden.

De laatste groep leerlingen voelen zich afgewezen omdat ze worden afgezonderd; ze raken gedemotiveerd doordat ze niet uitgedaagd worden te denken en haalbare dingen te weten. Beter Onderwijs Nederland (BON) aangevoerd door Ad Verbruggen benadrukt het belang van groep 1). Zijn er Herbartianen nog om hun beweging van het eind van de 18^e eeuw levend te houden?

Leren we niet van de fouten? De leerpsychologie van het huidige onderwijs is stukken genuanceerder dan de tabula rasa aanname. Maar toch ... het leren van disciplines is een belangrijk kenmerk van de elementenpsychologie en het leren van disciplines is de meest gangbare vorm van verwerven van ontwikkeling. Dit heeft gevolgen. In Nederland is externe differentiatie van tempo van leren volledig geaccepteerd in het algemeen vormend onderwijs. Door de externe differentiatie kunnen de cognitief minder bedeelde doelgroepen binnen een uniform stelsel gehouden worden. Hen wordt echter een passende didactiek en een passend leerdoel onthouden. Het is in de structuur van het bestel verankerd. Is de vanzelfsprekendheid een Herbartiaanse erfenis?

1) Differentiatie van didactiek blijkt moeilijk in te voeren - er zijn voorbeelden van.

2) Differentiatie van doelgroepgerichte leerdoelen is nog veel moeilijker - het mag niet.

Voor een groot aantal 13-16 jarigen zou het bijvoorbeeld goed zijn om direct beroepsgericht opgeleid te worden. Uit de beroepspraktijk zullen zij realiteitszin, motivatie en beroepsidentificatie halen. Dat kan een krachtige basis zijn voor nieuwsgierigheid over achtergronden. Dit zou kunnen gelden voor 10 - 20 % van de deelnemers, de groepen die nu het praktijkonderwijs en de beroepsgerichte leerweg volgen. Het zou prachtig zijn als deze groepen tijdens dit traject van oriëntatie zou mogen veranderen en aan een 2^e beroepsgerichte opleiding zouden kunnen beginnen. Dan wordt nog duidelijker dat het **project** beroepsgerichte opleiding voor deze groep het beste leerdoel, de beste leervorm en het beste tempo is voor persoonlijke en algemene vorming (en als het **project** ook leidt tot kwalificatie voor beroep is dat meegenomen, maar het is voor deze leeftijdsgroep geen hoofddoel).

Want is, wat Vastenhouw schreef voor de basisvorming, nu niet in hogere mate van toepassing voor de minder cognitieve ingestelde deelnemers van de 1e fase voortgezet onderwijs? ... *is duidelijk hoe zeer deze (Herbartiaanse psychologie) dwang tot uniform denken (JG) heeft bijgedragen tot één der grootste fouten van ons onderwijs: het intellectualisme, d.i. het al te zeer aandacht besteden aan de verstandelijke ontwikkeling ten koste van bijvoorbeeld de karaktervorming.* Teveel nadruk op de training van weten en niet op die van denken door systeemdwang van een systeem dat door en voor de meer cognitief ingestelde Nederlanders als vanzelfsprekend is gemaakt.